

Nieuwsbrief Vereniging Respondeo

Grenzen moeten verlegd

Van Ko Vos - en via haar van Rosenstock - kreeg ik ondermeer les in cultuurgeschiedenis. Pas achteraf kan ik samenvatten wat ik leerde. Zo leerde ik dat er twee soorten waarheid zijn: de meetbare of objectieve, en de onmeetbare of subjectieve. Een diefstal kan objectief worden vastgesteld. Een feit is een feit. Maar over het *waarom* van wat iemand tot stelen brengt, of juist van stelen weerhoudt, bestaat geen objectieve waarheid. Wat later leerde ik het onderscheid tussen subjectief en intersubjectief. De waarde van 'eerlijk' zijn is meer dan een subjectieve, het is een door onze cultuur gedragen waarheid. Ik kan zelf die mening zijn toegedaan (subjectief), maar ik bevind me daarmee in een intersubjectief gedeelde opvatting van waarheid. Het punt is nu dat deze drie soorten van waarheid alledrie gelden binnen grenzen. Dat wil zeggen: binnen bepaalde *grenzen* zijn ze waar.

We leven in een tijd waarin de grenzen van onze waarheden verschuiven. Dat is ons probleem! Toen wij het in onze voorjaarsbijeenkomst hadden over 'piraterij', was dat een bezinning op de omstandigheden en redenen waarom mensen gaan handelen voorbij de gebruikelijke grenzen. Achter dat grensoverschrijdend handelen steekt een 'moeten'. Zij moeten dat doen, en wij moeten dat doen. De vraag rijst welke rechtvaardiging daarvoor bestaat. Wat hier 'moet', is een heilige noodzaak. Met 'heilig' bedoel ik dat wat voorheen door grenzen gescheiden werd, in de 21ste eeuw tot een houdbare, vruchtbare verbinding dient te komen. Met gissen en missen bevinden we ons allemaal op dit pad. Lees de krant, zie het journaal. Denk aan Greenpeace, Afghanistan, aan 7 miljard mensen op één planeet. Brengen we elkaar om zeep of hebben we elkaar lief? Nu alleen het wonen op de planeet ons nog ruimtelijk begrenst, op welke bijpassende 'tijdgrens' kunnen we dan ons richten? Lees verder.

Door Wim van der Schee

Thema:

Het kompas

“Want sterk als de dood is de liefde ..”

staat
in het Oude Testament,
Hooglied 8:6

De uiterste grenzen van ons ruimtelijk bestaan worden gevormd door geboorte en dood.

De uiterste limieten van ons tijdelijk bestaan liggen achter ons in de goede eenwording tussen twee mensen en vóór ons in zoverre wij eraan bijdragen de planeet tot één thuis te maken voor toekomstige generaties.

Het kruis van de werkelijkheid vraagt ons samenhang te vinden: niettegenstaande de dood het behoud van de liefde.

Verslag Voorjaarsbijeenkomst

We waren ditmaal op 2 april bijeen in de Johanneskerk in Amersfoort. Ons thema was 'Duurzame piraterij', ontleend aan Rosenstock-Huussy's boek *Dienen op de planeet* en daaruit hoofdstuk 5, *Nooit langzaam genoeg*. Aanwezig waren Elly Hartman, Feico Houweling, Rudolf Kooiman, Jan en Otto Kroesen, Agnes en Harrie Lieverse, Jürgen Müller, Steven Rijdsijk, Wim van der Schee, Egbert Schroten, Josje Sinke en Wilmy Verhage.

Feico leidde het thema in. Hij heeft een bewerking hiervan klaar gemaakt voor deze nieuwsbrief. Lees bladzijde 4 en verder. Vervolgens gaf Otto ons een vraag mee die we in kleine groepen konden bespreken. In mijn woorden: "Wat is nodig om mensen met elkaar samen te laten werken en tot een duurzaam resultaat te komen?" Na de middag zaten we weer in de grote kring en kwam er vanuit de kleine gespreksgroepen aan bod wat zij in het grotere geheel verder wilden uitwerken.

Ik noteerde enkele opmerkingen.

Josje: "Wat je maakt, is geen ding, maar het begin van een proces." Heb liefde voor wat je doet, luister naar de behoefte van de ander, weet welke kwaliteit op welk moment je nodig hebt. Kritisch zijn is ook een kwaliteit. En vraag je af of het resultaat inderdaad het antwoord is op de behoefte waarmee werd begonnen. Dit alles vraagt tijd.

Agnes: "Het kan zijn dat je het resultaat niet meemaakt. Werk er toch aan. Het resultaat kan ook anders zijn dan je dacht."

Wilmy verwijst naar de 'Totenliebespaare' zoals beschreven in *Heilkraft und Wahrheit* (blz. 88 en verder). Het thema komt voor in het hoofdstuk over het 'datieve denken', wat bedoeld te zeggen dat wat wij vruchtbaar (duurzaam) ondernemen in de eerste plaats gebonden is aan het criterium dat het aan een 'derde' ten goede komt. De werkzaamheid kan tot resultaat voeren omdat er sprake is van een paring van kwaliteiten en mogelijkheden vanuit tenminste twee betrokken mensen, elk met een eigen inbreng. Zoals de monnik en de boer tot vruchtbare landbewerking kwamen, en de ingenieur en de arbeider tot een handzaam product. Anderen profiteren daarvan.

Jan merkt op hoe belangrijk het kan zijn om tegenstellingen uit te houden zonder elkaars tegenstander te worden.

Egbert vertelt hoe er in zijn bedrijf steeds iets nieuws wordt geproduceerd, waarbij degenen die het plannen snel weer weg zijn, terwijl de arbeiders in de fabricage achterblijven. Soms met de angst of het geplande wel datgene is wat de klant nodig heeft. Niet de planners, maar degenen die geduldig het karwei klaren, alle dagen weer, zijn de dragers van de duurzaamheid.

In die duurzaamheid zit de levensbehoefte aan continuïteit / houvast / weten dat je morgen ook nog werk hebt. (Noot red.:

Dat kan op gespannen voet staan met wat de samenleving nodig heeft om te kunnen overleven.)

Rond 1500 uur stapten we over op de ledenvergadering.

Ledenvergadering

De vergadering (04-04-11) werd meegemaakt door 12 leden waaronder het voltallige bestuur. De vereniging Respondeo zal is september aanstaande 10 jaar bestaan. We maken een stabiele periode door. Er zijn 34 leden en een aantal belangstellenden. In onze activiteiten, in elk geval twee bijeenkomsten per jaar alsmede de uitgave van een halfjaarlijkse Nieuwsbrief, zijn wij er mede op gericht de interesse voor Respondeo te wekken bij voor ons nieuwe mensen. Daarom hebben onze bijeenkomsten een actueel thema.

Geldelijk gezien kunnen we rond komen. Het financieel beheer is nagekeken en akkoord bevonden door de kascontrolecommissie. In het bestuur vond een wisseling plaats. Harrie Lieveuse (foto)

heeft na 10 jaar waarin hij als lid, penningmeester en voorzitter werkte, het bestuur verlaten. Wij hebben hem daarvoor van harte bedankt. Als nieuw bestuurslid is Josje Sinke benoemd.

Harrie Lieveuse

Dienen op de planeet

uitgegeven in 1965 (citaat blz.76-77)

meer dan konijnen fokken

‘De dienst op de planeet is niet een aangelegenheid zonder woorden. Hij kan nooit louter routine worden, want er is een bewuste inzet voor nodig. Er gaat namelijk een onvrede aan vooraf. deze onvrede moet uitdrukkelijk uitgesproken en erkend zijn. Slechts dan kan namelijk vrede gesloten worden. Zo heeft de dienst voor de vrede een vorm nodig, de vorm van een gearticuleerd begin en een uitgesproken bezegeling.

Deze simpele, eenvoudig onontkoombare waarheid wordt tegenwoordig geloofchend. Het onnozele woord ‘ontwikkelingshulp’ riekt naar verval. Want voor ieder die niet toevallig dierkunde studeert, betekent pure ontwikkeling verval. Datgene, wat aan zichzelf overgelaten wordt en zich ontwikkelt, mist de liefde, die er van buiten af aan moet deelnemen, om ons van deze zogenaamde ontwikkeling te redden. Alleen een verstand dat zich beperkt tot het fokken van konijnen, kan aan ontwikkeling als een doel of een taak geloven. “Von selbst geht alles, was entsteht, zugrunde, und was entsteht ist wert, dass es zugrunde gehe”. Daarom: zolang de Zuid-Amerikaanse en West-Afrikaanse landen de Duitse banken slechts vragen hoeveel geld zij zonder rente kunnen lenen, is de decadentie van die landen onvermijdelijk: want ontwikkeling is verval. De planeet zal slechts dan planeet uit louter wereld worden, wanneer de wereldlijke ontwikkeling door liefhebbende betrokkenheid gesteund en gedragen kan worden’.

Inleiding op het thema

“Piraterij is de poging zich zonder overheid te handhaven”,

vinden we op blz. 82 van het boek *Dienen op de planeet*. De wereldwijde problemen die wij nu meemaken, vergen de moed om grenzen te overschrijden. Moed ontstaat uit noodzaak. Dat begrijpt ieder die zich verplaatst in de bootvluchtelingen uit Noord-Afrika en anderen. Maar ook in onze westerse wereld moeten grenzen overschreden worden, namelijk de grenzen van het gevestigde denken en de gevestigde belangen. Het gaat om comfortabele vormen van bestaan die we wellicht heel kritisch moeten bezien en op den duur opgeven. Wie een vorm van bestaan opgeeft, geeft bepaalde wetten op. Dan verliezen we onze vanzelfsprekende oriëntatie. Gaan we dan voor ‘eigen rechter’ spelen, zoals we in het algemeen ook het handelen van piraten beschouwen? Nee, dat niet. Rosenstock wijst op de dieper verankerde oriëntatie, die ons tot kompas dient (zie de voorkant van deze nieuwsbrief), nu wij zoeken naar een goed perspectief voor een planeet omspannend medemenselijk bestaan. (WvdS)

Duurzame piraterij voor een schonere wereld

Duurzaamheid is niet alleen een technisch vraagstuk. Het gaat om de houding van mensen en om wat we geleerd hebben in onze geschiedenis. Zelfs al was het klimaatprobleem in zijn tijd nog niet bekend, toch blijkt Eugen Rosenstock-Huessy in allerlei werken nadrukkelijk op het probleem van milieu en duurzaamheid te hebben gewezen.

De vraag wat Eugen Rosenstock-Huessy te zeggen heeft over duurzaamheid, stond centraal op de Voorjaarsbijeenkomst van de vereniging Respondeo op 2 april 2011. De bijeenkomst, onder de titel ‘Duurzame piraterij’ lag in het verlengde van de geslaagde najaarsbijeenkomst een half jaar eerder, waar Harrie Lieverse en Jan Juffermans het probleem van duurzaam leven nadrukkelijk aan de orde stelden.

In het bestuur was afgesproken een stuk te kiezen uit ‘*Dienen op de planeet*’ voor de voorjaarsbijeenkomst van 2011, waarbij een verband wordt gelegd met het thema ‘duurzaamheid’. Uiteindelijk is gekozen voor hoofdstuk 5, ‘*Nooit langzaam genoeg*’ ofwel in de oorspronkelijke tekst ‘*Gar nicht langsam genug*’ en in het Engels ‘*It Can’t Go Slowly Enough*’.

Vijanden

Het gaat Rosenstock in dit hoofdstuk om onze houding ten opzichte van planetaire dienst, maar het milieuprobleem komt ook aan de orde. Hij begint met te waarschuwen tegen de zakelijke benadering zoals we die in de ontwikkelingshulp aantreffen. Hij waarschuwt dat rijkdom vijanden maakt. De dienstverlener kan beter zijn armoede tonen en zorgen dat hij op de goede golflengte zit.

Daar is een tijdsbesef voor nodig dat niet algemeen bekend is. Hier haalt Rosenstock zijn wet van de techniek aan, die meermalen in het boek terugkomt. Hij vergelijkt de tijd zoals

die door de techniek wordt bepaald met de ‘goddelijke’ tijd zoals die door mensen ervaren kan worden. Een reis met een vliegtuig kan een paar uur duren, maar het kan veel meer tijd vergen om werkelijk met hart en ziel aan te komen.

Rosenstock wijst er heel nadrukkelijk op, dat de mens in staat moet zijn om beide vormen van tijd hun plaats in het leven te geven. Het gaat dus niet alleen om verlangzaming. De technische tijd mag ook zijn plaats hebben, maar dan wel op het juiste moment.

Vervolgens kijkt Rosenstock naar onze westerse geschiedenis. Onze samenleving is per slot van rekening ook een keer ‘ontwikkeld’. Hij gaat in op de drie keren dat de Europese mens een nieuwe maatschappelijke orde binnenstapte:

*bij de permanente vestiging van boeren, geholpen door de monniken, na de volksverhuizingen,

*bij het ontstaan van het ambacht ten tijde van de stedenvorming in de middeleeuwen en

*toen de techniek in de modernere tijd de maatschappelijke orde ging bepalen.

Menselijke reproductie

Hij schrijft dan over de westerse inzet in ontwikkelingslanden: *‘Wat deze landen aangeboden dienen te krijgen zijn niet alleen de verworvenheden van de techniek en het teamwork, maar mensen die met zichzelf en in hun bezigzijn, iets van deze drie fasen bewaard hebben.’* Zoals eerst belichaamt door de monnik, de kunstenaar en de ingenieur.

Deze pioniers van een in hun dagen nieuw tijdbestel beschrijft Rosenstock als degenen die een nieuwe vruchtdragende kwaliteit in de verhouding tussen de mensen en hun ‘wereld’ introduceerden. We kunnen hier meer over lezen in zijn boek *Heilkraft und Wahrheit* (blz. 92 en verder), waar hij het heeft over *‘Totenliebespaare’*. Die hebben de arbeidsuccessen van toen tot nu mogelijk gemaakt. Het waren:

*de monnik en de boer (bijvoorbeeld de Cisterciënzers, de grijze of grauwe monniken die met hun landbouwtechnieken de boeren hebben geëmancipeerd)

*de kunstenaar en de vakman (in eerste instantie de architect en de vaklieden die zich in de steden hebben kunnen ontplooien), en

*de ingenieur en de arbeider die samen aan de wieg staan van de massaproductie van goederen en diensten voor iedereen.

Hier vinden we het verband tussen duurzaamheid en menselijke reproductie. Rosenstock: *‘Dan zal men wel uit de Sahara de olie pompen, maar niet het gebied in die omvang ontsluiten waarin het ontsloten worden moet, namelijk als een plaats om voor altijd te leven. (...) Een gebied dat eenmaal ontsloten is, moet een deelgebied van de menselijke samenleving blijven. Men mag niet langer op volksverhuizingen en -verplaatsingen rekenen, maar men moet – denk aan de scholen, het kerkelijk en het zedelijk leven – de mensen een prikkel geven om het in elk klimaat vol te houden.’*

Het gaat dus bij de zorg voor onze aarde nadrukkelijk niet alleen gaat om de techniek, maar om onze houding ten opzichte van die aarde. Dat brengt ons voorbij het station van

de technische oplossingen. We komen bij de vraag waarom het implementeren van die oplossingen onvoldoende helpt om het leven op aarde te verbeteren.

Het gaat dus niet om de techniek, maar om onze menselijke verworvenheden. Rosenstock: *‘Wanneer dus de grote oppervlakten van de continenten van onze planeet zo bewerkt moeten gaan worden als de schepper van de grond en van de bodemschatten dat van ons vraagt, dan moeten de industrie, het ambacht en de boer hun gaven samenvoegen: de betrouwbare toewijding van de door niemand gecontroleerde vrije boer, de betrouwbare handvaardigheid van een groep vakgenoten, de samenhang van de antipoden in de aardbol omspannende ondernemingen.’*

Duurzaam werken en leven is alleen mogelijk wanneer deze verworvenheden in de praktijk worden gebracht. Daarvoor zijn, zoals Rosenstock wel vaker benadrukt, tenminste drie generaties nodig, ouderen, volwassenen en jongeren, anders beklijven de inspanningen niet.

Erfgenamen

Dit hoofdstuk kan ons voorbij de technische discussies over zonnepanelen en biodiesel brengen. En hopelijk ook voorbij de waarschuwingen voor de klimaatverandering zoals de film van Al Gore, want die worden door veel mensen niet meer opgevat als serieuze signalen dat er iets mis dreigt te gaan, maar juist als doemdenken en als mediahype. Rosenstock geeft heel duidelijk aan wat er meer nodig is, ter aanvulling van de kortademigheid van zowel het panische alarm als de daarvoor verzonnen technische oplossingen. In het volgende citaat stelt hij de drie *Liebespaare* ten voorbeeld aan onze huidige samenleving:

‘Wij moeten de erfgenamen blijven van de verworven eigenschappen van boeren, handwerkslieden, arbeiders; we moeten trots blijven op de pionier, de bouwmeester en de ingenieur. Want deze overerving van verworven eigenschappen, dit eens gepresterde, moet werkzaam blijven. Hieraan ontspringt het toekomstige leven van de planeethuishouding, zijn vrijheid, zijn plaats in de geschiedenis, zijn eenheid, zijn samenhang.’

Onze discussie kan gaan over de vraag welke eigenschappen Rosenstock hier bedoelt en hoe we die kunnen meenemen de toekomst in. Ook kunnen we dan een houding bepalen tegenover de technische oplossingen die ons in deze tijd worden aangeboden. Of, om nog een keer terug te komen op het genoemde stuk over de *Totenliebespaare* in *Heilkraft und Wahrheit*:

‘Alleen de liefde, niet het weten, is sterker dan de dood. Daarom wordt de vrijheid van de wetenschap niet bedreigd als de wetenden zich stellen onder degenen die liefhebben. Maar het leven wordt vernietigd, als degene die het allemaal weet plompverloren zijn oordeel uitsprekt over degene die lijdt.’

Feico Houweling

(Met dank aan met name Agnes Lieverse en Wilmy Verhage, die materiaal hebben aangeleverd voor deze introductie.)

Perspectief : diepte-investeringen

Ooit was er een tijd dat men wel 100 jaar deed over het bouwen van een kathedraal, meer. Men begon eraan en ooit zou het afkomen. Natuurlijk concurreerden de steden onderling om de grootste en belangrijkste kathedraal te vestigen, maar een kathedraal bouwen is op zich al een symbool van denken op lange termijn en op grote schaal. Het was een symbolische daad en een normatieve gebeurtenis. De bouw van de kerk was normerend voor economische relaties. Doordat de kerk grootschalig dacht en duur had kon er bijvoorbeeld ook een bankwezen ontstaan waarbij schuldbrieven uit de ene plaats inwisselbaar waren bij een andere bank op een andere plaats. Persoonlijke schulden konden zo tot abstract handelspapier worden, een soort papiergeld dus, toen al. Je zou een dergelijke kathedraal een soort diepte investering kunnen noemen, misschien moet je spreken van een hoogte investering. Economisch kon daardoor de kleine schaal van het enkele boerenbedrijven overstegen worden. Er werd aan mijnbouw gedaan, vaak onder leiding van monniken, er kwam ruimte voor ambachten en vrije steden konden handel drijven. Kortstondige economische relaties konden bloeien in de schaduw en de schaal van deze hoogbouw.

Na de kerk waren het de nationale staten die deze garantstelling van lange duur en grote schaal voor het economisch systeem waarnamen. Zij namen deze rol over van de kerk, eigenlijk tegelijkertijd met de overname van het canonieke recht. Vaak wordt over het hoofd gezien dat in de tijd van de Reformatie, toen in Duitsland, maar ook in Engeland en Frankrijk de soevereine, van de kerk onafhankelijke staat, de macht veroverde, heel het canonieke recht vertaald moest worden in staatsrecht. Dat gebeurde ook.

Onder die garantstelling van de staat kon de economie floreren. Voor de kerk bleef de taak over van gewetensvorming van de leidinggevenden. Ook dit is een kwestie van vertrouwen, van duurzaamheid dus. In de strijd om de bevrijding van de Amerikaanse koloniën hadden Frankrijk en Engeland zich even diep in de schulden gestoken. In Engeland was dat geen probleem, tenminste in zoverre niet, dat men er het vertrouwen in de staat niet door opzegde. De parlementaire controle over de koning legde de macht en de financiële verantwoordelijkheid in de handen van de lagere adel. In Frankrijk was het wel een probleem: er was geen vertrouwen meer in de staat en dat maakte de Franse Revolutie onvermijdelijk.

Welke institutie neemt in onze dagen dit denken op lange termijn op zich, deze garantstelling en verantwoordelijkheid voor de lange duur? Als wij niet met zijn allen voldoende vertrouwen in de staat hadden gehad, dan hadden al die honderden miljarden die geïnvesteerd zijn om de banken te redden niet kunnen helpen. Hoe vaak kan deze "truc" nog gebruikt worden? Niet alleen banken vallen om, maar de ene na de andere Europese staat is aan het wankelen: niemand wil er meer aan lenen, want je krijgt je geld niet terug. Een kwestie van vertrouwen, andermaal.

De maatschappij moet het zelf gaan doen, maar dat gaat met heftige geboorteweën gepaard. Op dit moment wordt de solidariteit van de Europese staten heftig op de proef gesteld, maar via deze staten ook de burgers - op de journaals wordt voorgerekend hoeveel ons dat gaat kosten.

Een voordeel bij dat alles: economie wordt weer een menselijk gebeuren in plaats van een abstracte wetenschap. Er vindt een verandering in het taalgebruik plaats vergeleken bij vroeger. Griekenland, Ierland en Portugal golden vroeger als economisch onderontwikkeld en door Europese investeringen moesten deze economieën op gelijk niveau getrokken worden. Er is heel wat geld naartoe gegaan. Een poosje leek het te helpen. Nu hoor je over betalingsdiscipline (of gebrek daaraan), leugenachtige politiek, gebrek aan controle bij kredietverlening door banken, cliëntèlesystemen en patronage.

Mitgefangen, mitgehangen... Wij moeten het met zijn allen opknappen en elkaar bij de les houden, want anders spoelen we met elkaar door de gootsteen weg.

Nederland klopt zich nu nog op de borst en moppert: wij moeten voor anderen betalen!

Wacht maar. Straks stort de huizenmarkt in en dan moeten wij bij de anderen aankloppen. Dan moeten zij voor ons betalen.

Otto Kroesen

De diepte in onszelf

Het is bekend, Rosenstock-Huessy is ten diepste beïnvloed door de ervaring van de eerste wereldoorlog, waaraan hij de noodzaak ervoer dat mensen, staten en samenlevingen moesten breken met de oude vertrouwde vormen waarin hun leven verliep. Sedertdien leven wij allen in een overgangstijd. De noodzaak om 'grenzen' te verleggen rolt nog altijd over ons heen. In verhevigde mate na het doormaken van de tweede wereldoorlog. En nu, over de drempel van de 21ste eeuw, speelt het wereldwijd op dat de bestaande verhoudingen, voor zover gebaseerd op uitbuiting, uitsluiting en onrecht, niet meer houdbaar zijn. Zekerheden verdwijnen. Zelfs ook hier. Mijn vraag is: hoe gaan we daar mee om?

Een heel klein voorbeeld: de campagne 'Wakker dier' roept ons op geen kiloknallers meer te kopen. Eet geen vlees dat komt uit de bio-industrie. Voor mij is het een treffende waarheid. We veranderen thuis ons koopgedrag. Misschien is het een flauw voorbeeld, want het kost ons de kop niet. Wat dieper gaat het dat ik ouder dan 65 jaar ben, maar nog werk in mijn vakgebied. Ik besef dat het mij zwaar valt om de grens te verleggen en iemand 'achter de geraniums' te worden. Het maakt me onzeker. Dit laatste voorbeeld is wel zeer persoonlijk, maar tegelijk zal ieder die dit leest het mee kunnen maken. Een aantal keren in het leven moeten we onze grenzen verleggen.

Wat ons als persoon treft, is tegelijk een sociaal gegeven. We zijn gehecht aan een bepaalde positie. Van daaruit geven we ons leven betekenis. Vanuit dat

perspectief lezen we de krant en waarderen al dan niet het tv-programma. Aan het verschuiven van een (sociale) positie kunnen we weinig doen. Ook wie ieder jaar z'n face kan laten liften, ontkomt op den duur niet aan de rollator. Wat we wél kunnen doen: we zijn min of meer de baas over de betekenis die we geven aan de situaties van ons leven. Ik geef een voorbeeld van zo'n situatie, en wel één waarin de onzekerheid op mij toeslaat.

Sinds 1980 ben ik belijdend lid van een doopsgezinde gemeente. We belijden een min of meer vrijzinnige vorm van protestantisme. De uitgangspunten zijn goed, maar och in toenemende mate erger ik me. De laatste jaren ga ik op zondag nauwelijks naar de kerk. (Wie van jullie wel?) Alhoewel niemand het zo bedoelt vind ik het zoetsappig en steriel. Waar is het eigenlijk voor nodig? Is er nog ooit een confrontatie met wat er in de wereld nodig is? Het is alleen nog maar een verzameling grijze koppen uit één sociale klasse. Ben ik nog wel 'doopsgezind'? Maar zou het dan beter worden als ik bij de PKN hoorde? Ben ik nog wel 'christelijk'?

Het is in diepe overtuiging dat ik een kernzin uit het Oude Testament als kompas (blz.1) opvoer. In dit zinnetje is de Waarheid opgedolven. Een waarheid die ons opeist, want wij moeten die zelf uitvoeren. Wie eraan bijdraagt, daadwerkelijk, verdient de hemel. Niet dat ik in de 'hemel' geloof. Tenzij in de betekenis die ik eraan geef: wie zich in liefde heeft gegeven aan wat Goed is, die is opgenomen in de eeuwige keten van heil. Wie kan mij nu nog volgen? Hoe bedoel ik 'Goed'? en 'heil'? Dat komt later wel. Maar ik heb een nieuwe vraag: ben ik nog 'christelijk', of ben ik voorbij die grens? Rosenstock schrijft ergens – als ik het goed heb onthouden - dat het christen zijn niet meer onze alles bepalende identiteit is. Het is een adjectief geworden. De waarheid uit het Hooglied blijft waar, maar zou dat in de andere wereldgeloven ook geen waarheid zijn? Dit is toch een universele waarheid?

Is Respondeo een christelijke vereniging? We moeten er eens over praten. En dit brengt ons bij onze bijeenkomsten twee keer per jaar. Dit praten met elkaar is van groot belang. Het overkomt ons dat onze grenzen verlegd worden. Hoe oriënteren we ons dan? Wat ons samen brengt, past goed onder wat Rosenstock heeft aangeduid met de term 'andragogie'. Aan dit onderwerp wijdt de Eugen Rosenstock-Huessy Society of North America zijn voorjaarsbrief. (Als je wilt bij mij te bestellen.) Het komt erop neer dat wij onszelf hebben te vormen. Niet om er mooier van te worden, niet om er een diploma voor te krijgen, maar als bezinning op de noodzakelijkheden van ons leven. Daarin zijn het persoonlijke en het sociale onscheidbaar verenigd. Ik sluit af met twee citaten.

In andragogy, "theory becomes practical deed by the utterance of the responsible word", and conversily, "in the crucible of necessity, practical deeds become the stuff of theory.".... "

All adult education, if it is to achieve anything original, anything that shapes men, anything that arises from the depths of time, will have to proceed from the suffering that the lost war has brought each one of us personally and economically ..."

Wim van der Schee

Mededelingen van het bestuur:

Op 5 november is de volgende themabijeenkomst van Respondeo. Als gewoonlijk begint het programma om 11:00, hoogstwaarschijnlijk in de Johanneskerk in Amersfoort. Dat laatste is op het moment van schrijven nog onderwerp van overleg.

-Als thema van die dag hebben we gekozen voor 'de Arabische levensvorm'.

We willen niet zeggen: dialoog met de islam. Want dan gaat het over een stelsel ideeën. Dat zijn luchtgevechten. We willen ook niet zeggen: dialoog met moslims. Want dan hebben we de wereld opgedeeld in kant en klare groepen. En dan gaat het nog steeds alleen over religie. Religie en cultuur lopen eigenlijk in elkaar over. Je zou kunnen zeggen: het gaat om bepaalde waarden die in bepaalde tradities gecultiveerd worden. Dat komt in de buurt. Alleen, het gaat om meer dan waarden: het gaat om manieren om het leven te ordenen, om te communiceren, om je voort te bewegen tussen verleden en toekomst in, en ga zo maar door. Het gaat om verwachtingen die je hebt van je medemensen, van de toekomst, van de samenleving, het gaat een manier van de dingen beleven, een mindset zegt men tegenwoordig, waarmee men eigenlijk bedoelt: een mensenziel. Die kan er verschillend uitzien.

-Eigenlijk is de vraag van deze bijeenkomst: hoe moeten die verschillende levensvormen, zeg maar de Arabische of islamitische, of de Europese en christelijke (zoiets?) manieren van zijn, van waarden, van manieren van spreken - hoe moeten die het gesprek met elkaar aangaan? Hoe kunnen die met elkaar spreken zo, dat ze niet om de lieve vrede hun verschillende waardenoriëntaties onder stoelen en banken hoeven te steken? Maar ook zo, dat de verschillen een open gesprek niet bij voorbaat onmogelijk maken?

-Voor deze bijeenkomst is uitgenodigd Jan Post Hospers, die als predikant in algemene dienst van de PKN de contacten met onder meer moslims behartigt. Als leesstof ter voorbereiding zouden de deelnemers wat stukken over de islam van Rosenstock-Huessy kunnen lezen.

Dat is niet wat wij in de eerste plaats vragen. Wij zouden graag zien dat iedereen uit "De Grote Revoluties" het hoofdstuk leest "Polybius of de reproductie van het staatsbestuur", bladzijde 429-457.

Om twee redenen: in de eerste plaats laat dit hoofdstuk zien hoe verschillende, zelfs tegenstrijdige, bestuursvormen en politieke instituties (en waarden) elkaar toch wederzijds kunnen doordringen. In de tweede plaats geeft Rosenstock-Huessy aandacht aan de manier waarop dat gaat: "Love thine enemies in politics". De vrede wordt niet getekend doordat iedereen op een noemer te brengen is, maar doordat tegenstrijdige waarden en levenswijzen in één politiek universum samenleven en elkaar daarbij als deelnemers erkennen.

Spiritualiteit voor een duurzame samenleving

Het bestuur is in overleg met de Woodbrookers om samen met hen voor de eigen doelgroep en voor deelnemers vanuit publieke werving in het voorjaar van 2012 een weekend te organiseren onder bovengenoemde voorlopige werktitel.

Het weekend vindt plaats van vrijdag 2 op zaterdag 3 maart in Barchem. Het programma is nog onderwerp van overleg. Meer nieuws volgt dus in de volgende nieuwsbrief. Dat hindert het bestuur niet om iedereen alvast van harte uit te nodigen. De kosten - dat moet erbij gezegd - zullen ongeveer € 100 belopen.

Otto Kroesen

Jaarverslag 2010 van de Vereniging Respondeo

De vereniging Respondeo staat voor een hele reeks van nieuwe en spannende uitdagingen. Op de jaarvergadering in april van dit jaar werd daarvan al een beeld gegeven. Hieronder een samenvatting van het jaarverslag, met daarin een paar van de belangrijkste ontwikkelingen.

Voor het bestuur van de Vereniging Respondeo was 2010 een jaar van verder werken aan een paar belangrijke zaken. We hebben ons beziggehouden met zaken als de voor- en najaarsbijeenkomst, de verkoop en de opslag van de boeken, een aantal archieven, de nieuwsbrief en de website. Een belangrijk nieuw element in de discussies tijdens de bestuursvergadering was de vraag hoe we als vereniging meer open kunnen staan voor contacten met de buitenwereld.

Meer dan ooit is het werk van Eugen Rosenstock-Huessy van belang om te begrijpen wat er op het ogenblik in onze samenleving gebeurt en om ons persoonlijke antwoord daarop te begrijpen. Want heel vaak hebben we al antwoord gegeven voordat we snappen wat er aan de hand is. Precies zoals Rosenstock zegt, komt ons verstand meestal achteraan hobbelen. Met welke houding we het leven tegemoet treden is daarom veel belangrijker dan de vraag hoeveel kennis we in ons hoofd hebben zitten. Het is ons hart dat het eerst antwoordt, niet ons hoofd.

Ik ken geen andere denker die de wereldgebeurtenissen zo krachtig weet te plaatsen in de tijd en ook zo levendig met elkaar in verband weet te brengen als Eugen Rosenstock-Huessy. Daarom ben ik zelf lid van deze vereniging en daarom heb ik er alle vertrouwen in dat we nuttig en noodzakelijk werk verrichten, zelfs al is veel daarvan niet zo zichtbaar en gaat het allemaal vaak niet zo snel.

De voorjaarsbijeenkomst stond in het teken van het overlijden van Freya von Moltke.

Veel leden van onze vereniging hebben haar persoonlijk gekend en zij heeft bijvoorbeeld meermalen het Rosenstock-Huessy Huis in Haarlem bezocht. Deze bijeenkomst werd gehouden op 17 april 2010 in het Rosenstock-Huessy Huis en werd bezocht door ongeveer 25 mensen bezocht. Het mooie aan deze bijeenkomst was om te zien hoe het verhaal van Freya mensen aanspreekt, jong en oud.

De najaarsbijeenkomst op 16 oktober 2010 werd door zo'n twintig mensen bezocht. Thema was 'Duurzaamheid en reproductie', waarbij geprobeerd werd om het actuele thema van de milieuzorg, voor velen van ons een van de grote imperatieven van onze tijd, in verband werd gebracht met het thema van de menselijke reproductie in het werk van Rosenstock. Verantwoordelijk voor de invulling van deze dag was Harrie Lieverse, die Jan Juffermans, een expert die onder meer bekend is vanwege zijn werk bij De Kleine Aarde, had uitgenodigd voor een presentatie.

Een belangrijke nieuwe ontwikkeling is, dat er steeds meer archieven onder beheer van leden van onze vereniging komen. Zo heeft Anneke van Ojen het archief van Bas Leenman geïnventariseerd en gedigitaliseerd. Zij en Otto Kroesen kijken nu in overleg met Teuntje Leenman en haar zoon Wim in de VS er het mogelijk is een deel van het werk van Bas in boekvorm te publiceren. Officieel zijn zulke archieven geen eigendom van de vereniging, maar de nabestaanden en in sommige gevallen levende eigenaren van deze archieven vinden het wel prettig dat er iets mee wordt gedaan.

Er zijn nog diverse andere archieven. Zo zijn Jan Kroeze en zijn echtgenote Linda bezig met het ordenen van de Kreisau-papieren van Wim en Lien Leenman. Bij Harrie Lieverse staan nog papieren van Wouter van Dam. Zo staan er nog talrijke dozen en tassen bij diverse personen. Onze vereniging verkeert

niet in het gelukkige bezit van een professionele archiefruimte zoals in Bielefeld of een betrokken universiteitsbibliotheek zoals Rauner Library van Dartmouth College. Toch zullen we een oplossing moeten vinden

voor het veilig bewaren van deze archieven en vooral ook het digitaliseren en voor onderzoek toegankelijk maken ervan. Suggesties van de leden zijn daarbij welkom!

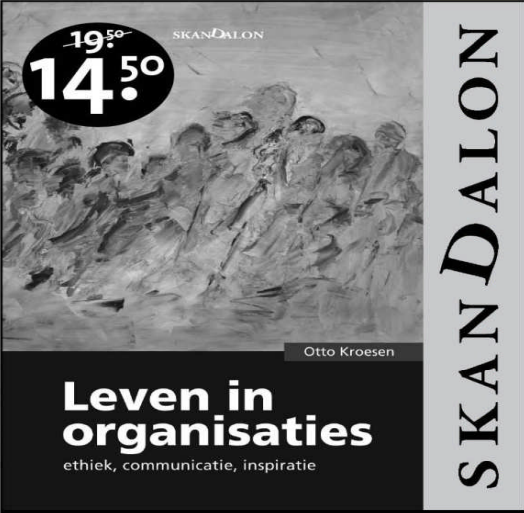
Namens het bestuur, Feico Houweling,

Brieven Rosenstock <->Rosenzweig naar Dartmouth College (USA)

De bibliotheek van de Amerikaanse universiteit Dartmouth College in Hanover, New Hampshire, heeft een grote hoeveelheid papieren gekregen van Eugen Rosenstock-Huessy, waaronder meer dan duizend brieven die Eugen en en zijn vrouw Margrit Rosenstock-Huessy hebben gewisseld met de Joodse filosoof Franz Rosenzweig (1886-1929). De brieven zijn volgens Dartmouth College 'van onschatbare waarde voor de studie van de totstandkoming van de joods-christelijke dialoog in de twintigste eeuw'. Rosenstock doceerde van 1935 tot 1957 aan Dartmouth College, een van de meest vooraanstaande universiteiten in de Verenigde Staten. De universiteit beschrijft hem in een persbericht als een van de leidende sociale en religieuze filosofen van de twintigste eeuw. Ook

wordt gewezen op de hechte vriendschap tussen Rosenstock en Rosenzweig 'We zijn er verrukt over om deze brieven toe te kunnen voegen aan onze collectie van Dartmouth, ' zegt de provoost van de universiteit, Carol Folt. ' De gift opent nieuwe mogelijkheden voor onderzoek op tal van gebieden. Het materiaal onthult cruciale verbanden tussen de intellectuele geschiedenis van de 20e eeuw en het politieke en sociale denken.' De brieven van Rosenstock-Huessy bevatten ook een grote hoeveelheid materiaal met betrekking tot Camp William James, het vrijwilligerskamp dat door Rosenstock werd georganiseerd tussen 1939 en 1941 en waaraan een groot aantal studenten van Dartmouth en de universiteit van Harvard deelnamen.

(advertentie)

 <p>Leven in organisaties ethiek, communicatie, inspiratie</p> <p>SKANDALON</p>	<p>ACTIENUMMER 901-87704</p> <p>Ik bestel <i>Leven in organisaties</i> van Otto Kroesen en <i>machtig Skandalon</i> om het verschuldigde bedrag (€ 14,50 per ex.) van mijn bankrekening af te schrijven.</p> <p>Naam _____</p> <p>Adres _____</p> <p>Postcode en plaats _____</p> <p>Telefoon _____</p> <p>Nederlands rekeningnummer _____</p> <p>Handtekening _____</p> <p>Bon inleveren bij de boekhandel of opsturen naar Skandalon, Hoge Akkers 8, 7961 AA Ruinerwold</p> <p>www.skandalon.nl</p>
--	---

Vereniging Respondeo

- Ter studie en verspreiding van de inzichten van Eugen Rosenstock-Huessy. Deze betreffen de ontwikkeling van mens, cultuur en samenleving in hun onderlinge samenhang met het oog op de toekomst. De focus is gericht op vrede en rechtvaardigheid voor elke bewoner van onze planeet. Levensoriëntatie, praktische samenwerking en respect voor de ander staan voorop.
- Contributies en donaties: Triodosbank, rekening nr. 19.84.20.757 ten name van Vereniging Respondeo. Vermeld svp lidmaatschap (€25 - €35 per jaar), donatie of gift.
- Secretariaat: Egbert Schroten, Ondermaat 38, 7772 JD Hardenberg tel. 0523-677150, e-mail: schroten.hardenberg@tele2.nl
- Uitleen boeken: Josje Sinke, Akkerweg 90, 3972 AD Driebergen-Rijsenburg (boekenlijst op aanvraag) tel.0343-415950, e-mail: markjosje@zonnet.nl
- Website www.Rosenstock-Huessy.nl.

Boeken van en over Rosenstock-Huessy (ERH):

In de boekhandel of bij de uitgever Skandalon zijn “*De Grote Revoluties (de autobiografie van de westerse mens)*” en “*Het wonder van de Taal*”, taal als neerslag van de sociale verhoudingen in de samenleving, nog verkrijgbaar. Dit zijn (vertaalde) boeken van ERH.

De boeken *Dienen op de planeet* en *Heilkracht und Wahrheit* zijn aanraders voor dit jaar. Ze zijn te koop en te leen !!

Van bijna alle boeken van ERH zijn nog exemplaren te koop via Respondeo. Voor nadere inlichtingen kan contact worden opgenomen met: Marlouk Alders, tel. 023 5363145. Email: Imcalders@ziggo.nl

De niet gesigeneerde bijdragen in deze Nieuwsbrief zijn geschreven door de redacteur.

Nieuwsbrief

- De Nieuwsbrief verschijnt 2 x per jaar: medio juni en december
- Losse nummers à € 2, 00 kunnen worden besteld bij de redacteur.
- Abonnement, opgave bij de redacteur. Prijs: € 4, 00 per kalenderjaar
- Redactie Nieuwsbrief: Wim van der Schee,
Havelter Schapendrift 7, 7971 BA Havelte,
tel. 0521-340234
e-mail: wpvanderschee@planet.nl
- Reacties, ingezonden stukken en dergelijke per post of e-mail naar bovenstaand (e-mail) adres.